

خلاصه گزارش مؤسسه جهانی مکنزی، ایران: فرصت رشد یک تریلیون دلاری؟ در حوزه صنعت پتروشیمی

مقدمه

گزارش مؤسسه جهانی مکنزی^۱ در ژوئن سال ۲۰۱۶ منتشر شده است. در این گزارش با بررسی ویژگی‌ها و ظرفیت‌های بخش‌های مختلف اقتصاد ایران به فرصت‌های پیش روی اقتصاد ایران پرداخته و پتانسیل ایجاد اشتغال و رشد اقتصاد ایران را در فضای پس‌ابرجام تا سال ۲۰۳۵ به تفکیک بخش‌های مختلف برآورد نموده است. در این گزارش خلاصه‌ای از تحلیل‌های گزارش مؤسسه جهانی مکنزی درباره صنعت پتروشیمی بدون تغییر در محتوا، عیناً ارائه و در قسمت نهایی گزارش حاضر تحلیل کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در خصوص گزارش مذکور مطرح شده است.

بررسی وضعیت تولید، صادرات و سرمایه‌گذاری

منابع عظیم گاز طبیعی، بازار داخلی در حال رشد، زیرساخت‌های مساعد برای دستیابی به بازارهای صادراتی از جمله عوامل مؤثر در پتانسیل افزایش ارزش افزوده ناخالص صنعت پتروشیمی ایران از حدود ۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به ۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۳۵ و ایجاد تا ۳۰۰ هزار شغل در این صنعت است.

براساس گزارش مذکور شرکت ملی صنایع پتروشیمی به دنبال تسریع رشد و حداقل دو برابر کردن ظرفیت تولید به سالیانه ۱۲۰ میلیون تن در پایان برنامه پنج‌ساله بوده است. برای این منظور دولت ایران در مجموع به دنبال ۸۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری برای پروژه‌های برنامه‌ریزی شده و تحقق هدف ۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در جدیدترین برنامه پنج‌ساله توسعه (برنامه ششم توسعه) خود می‌باشد. برنامه‌های تولید ایران به‌طور عمده روی محصولات اصلی شامل متانول، اتیلن و کودهای اوره و آمونیاک متمرکز شده است. اما برنامه‌هایی نیز برای افزایش ظرفیت و اتخاذ فناوری‌های نوین مانند تبدیل متانول به اولفین برای ورود به زنجیره پروپیلن و پلی پروپیلن در نظر دارد.

محصولات پتروشیمی ایران طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ به‌طور متوسط سالیانه رشد ۲۶ درصدی را تجربه کرده است. ایران به‌لحاظ حجمی، دهمین تولیدکننده دنیا است که حدود ۲ درصد از کل تولید جهانی را به خود اختصاص داده است. صادرات محصولات پتروشیمی ایران بین سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۳ به‌دلیل تحریم‌ها در مجموع حدود ۲۴ درصد کاهش یافت. اما در حال حاضر مجدداً روند رو به رشد خود را در پیش گرفته و عمده صادرات شامل محصولات پلی اتیلن، متانول، بنزن، آمونیاک، پی وی سی و پروپیلن می‌باشد.

معاونت پژوهش‌های
زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی،
صنعت و معدن

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۳۱۰۱۵۱۰۴

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۸/۱۵

۱. مؤسسه جهانی مکنزی - بازوی تحقیقاتی اقتصادی و کسب‌وکار شرکت مکنزی - در سال ۱۹۹۰ با مأموریت درک بیشتر مدیران بخش‌های تجاری، عمومی و اجتماعی از تحولات اقتصاد جهانی ایجاد شد. مؤسسه لادر مستقر در دانشگاه پنسیلوانیا براساس شاخص جهانی ۲۰۱۵ اتاق فکر (2015 Global Go To Think Tank Index) مؤسسه جهانی مکنزی را در رتبه نخست، رده‌بندی کرده است.

خوراک کم‌هزینه یک مزیت برای صنعت پتروشیمی ایران

یکی از فرصت‌های ایران، خوراک ارزان‌قیمت است که با وجود نااطمینانی‌های موجود در رشد جهانی و قیمت‌های محصولات پتروشیمی، ایران احتمالاً به‌عنوان یک تولیدکننده سودآور باقی خواهد ماند. براساس این گزارش حدود ۸۰ درصد خوراک صنعت پتروشیمی ایران، اتان است و واحدهایی که از خوراک اتان استفاده می‌کنند، به‌طور میانگین حدود ۷۹ درصد اتیلن تولید می‌کنند.

خاورمیانه و آمریکای شمالی تنها تولیدکنندگان جهانی هستند که اکثراً گاز مایع طبیعی برای خوراک اتیلن استفاده می‌کنند. تولیدکنندگان اروپا و آسیا از تولیدات سنگین‌تر نفت خام مانند نفتا یا گازوئیل سنگین که به‌مراتب گران‌تر است، استفاده می‌کنند. اتیلن آسیا که از نفتا تولید می‌شود بیش از سه برابر گرانتر از تولید مبتنی بر گاز مایع طبیعی در ایران است.

مشارکت با سرمایه‌گذاران بین‌المللی برای افزایش ارزش افزوده

نویسندگان این گزارش معتقدند که ایران برای کسب مزیت از فرصت‌های پتروشیمیایی باید سرمایه‌گذاران خارجی را جذب کند تا بتواند سرمایه‌گذاری داخلی را تکمیل نماید. مشارکت با شرکت‌های بین‌المللی علاوه بر تأمین مالی پروژه‌ها در دسترسی به فناوری‌های روز، تجهیزات مدرن و افزایش بهره‌برداری از طرح‌ها مؤثر است. در این مسیر سرمایه‌گذاران علاوه بر بهره‌مندی از خوراک ارزان‌قیمت می‌توانند از زیرساخت‌های توسعه‌یافته برای صادرات، مشوق‌های مالی در مناطق ویژه اقتصادی ماهشهر و عسلویه، دانش و تخصص نیروهای فنی داخلی نیز منتفع شوند. برای تسهیل سرمایه‌گذاری و رقابتی کردن این بخش، شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران اعلام نموده که نقش خود را از ایجادکننده و توسعه‌دهنده تحت مالکیت دولت به تنظیم‌گر و ارگان سیاستی تغییر خواهد داد.

سرمایه‌گذاری ۴ میلیارد دلاری باسف آلمان برای اضافه کردن ظرفیت جدید در منطقه ویژه اقتصادی عسلویه، سرمایه‌گذاری مشترک ۴ میلیارد دلاری لینده - میتسویی ژاپن برای تکمیل پروژه‌های نیمه‌تمام و انجام مذاکرات دوجانبه با چین، اندونزی، سنگاپور و کره جنوبی از جمله مصداق‌هایی است که در این گزارش به آنها اشاره شده است. همچنین مقرر شده است که صندوق توسعه ملی دو مجموعه پروژه هر کدام با حجم ۶ میلیارد دلار را تأمین مالی کند.

از منظر تحلیلگران این مؤسسه، توسعه موفق صنعت پتروشیمی علاوه بر جذب سرمایه‌گذاران خارجی بستگی به عرضه ترکیب درست از محصولات برای تطبیق با تقاضای در حال رشد داخلی از جمله بخش ساختمان و خودرو دارد. براساس آمار این گزارش در سال ۲۰۱۴ حدود ۸ میلیارد دلار پلاستیک و محصولات لاستیکی وارد ایران شده است.

در پایان گزارش مکنزی در مبحث صنعت پتروشیمی اشاره شده است؛ از آنجایی که توسعه گزینه‌های صادراتی برای عرضه در حال رشد گاز ایران زمانبر است، صنعت پتروشیمی راهی مطمئن برای کسب درآمد در کوتاه‌مدت است. در واقع پتروشیمی می‌تواند یک مؤلفه مهم از راهبرد وسیع‌تر گاز و گاز مایع طبیعی برای پشتیبانی از صنعت دارای ارزش افزوده باشد.

تحلیل کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در خصوص گزارش مؤسسه مکنزی در صنعت پتروشیمی و ارائه پیشنهادهایی جهت اجرایی شدن موارد مذکور در گزارش

- گزارش ارائه شده از سوی مؤسسه جهانی مکنزی در خصوص صنعت پتروشیمی به‌درستی این صنعت را یکی از صنایع کلیدی و

بخش‌های پیشرو اقتصاد ایران معرفی کرده است. از نکات قابل توجه این گزارش تأکید آن به مزایای این صنعت برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی از جمله زیرساخت‌های توسعه‌یافته برای صادرات، مشوق‌های مالی در مناطق ویژه اقتصادی ماهشهر و عسلویه، دانش و تخصص نیروهای فنی داخلی علاوه بر مزیت خوراک است. نکته مهم دیگر در این گزارش که همراستا با اهداف سیاست‌ها و قوانین بالادست کشور است؛ توجه به تکمیل زنجیره ارزش و ضرورت عرضه ترکیب درست از محصولات برای تطبیق با تقاضای در حال رشد داخلی است.

- در خلال گزارش مطالبی ارائه شده است که به نظر می‌رسد با وضعیت موجود صنعت پتروشیمی کشور تا حدودی متفاوت است. به‌عنوان نمونه در گزارش مذکور، محصول پروپیلن و پی وی سی را جزء محصولات اصلی صادرات ایران دانسته در حالی که این محصولات به دلیل نیاز داخلی عمدتاً در داخل به مصرف می‌رسند و جزء صادرات عمده پتروشیمی کشور محسوب نمی‌شوند. در مورد واردات محصولات پلاستیکی و لاستیکی نیز رقم گزارش شده صحیح به نظر نمی‌رسد، زیرا در سال ۱۳۹۳ کل واردات مصنوعات پلیمری کشور حدود ۱/۶ میلیارد دلار بوده است. نکته دیگری که در این گزارش به آن اشاره شده، سهم ۸۰ درصدی خوراک اتان در صنعت پتروشیمی کشور است، که صحیح نیست چراکه سهم خوراک اتان در سال ۱۳۹۴ که از منابع بالادستی تأمین شده حدود ۵ درصد است که حتی با لحاظ اتان جدا شده از گاز غنی، سهم اتان از کل خوراک مصرفی صنعت پتروشیمی با رقم ۸۰ درصد تفاوت زیادی دارد.

- همان‌طور که در گزارش اشاره شده، شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران اعلام نموده که نقش خود را از ایجادکننده و توسعه‌دهنده تحت مالکیت دولت، به تنظیم‌گر و نهاد سیاستی تغییر خواهد داد. این در حالی است که در شرایط فعلی یکی از چالش‌های صنعت پتروشیمی فقدان یک نهاد تنظیم‌گر در این صنعت است. بعد از اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی و واگذاری مجتمع‌های پتروشیمی، به دلیل ضعف بودن جایگاه شرکت ملی صنایع پتروشیمی به‌عنوان سازمان توسعه‌ای و در خلأ ابزارهای لازم تنظیم‌گری، در نحوه تعامل واحدهای پتروشیمی (به‌ویژه در خصوص تأمین خوراک از واحد بالادستی و فروش محصول به واحد پایین‌دستی)، قیمتگذاری خوراک، فروش محصولات در بورس، اجرای طرح‌های توسعه‌ای واحدها در راستای تکمیل زنجیره ارزش، توجه به الزامات HSE و... مشکلاتی به وجود آمد. لذا ایجاد یک نهاد رگولاتور مستقل (نه صرفاً دولتی نظیر شرکت ملی صنایع پتروشیمی) در صنعت پتروشیمی کشور ضروری است.

- در گزارش مکنزی مشارکت با سرمایه‌گذاران بین‌المللی از ضروریات توسعه صنعت پتروشیمی در کشور معرفی شده است. اما در حال حاضر یکی از چالش‌های تأمین مالی خارجی در صنعت پتروشیمی، ایجاد سازوکار مناسب برای تضامین وام‌های خارجی است. برای حل این معضل لازم است بخش خصوصی با یکپارچگی و ایجاد برندهای معتبر توانمندی و اعتبار خود را بهبود بخشد. ارقامی که در گزارش ذکر شده است از جمله سرمایه‌گذاری ۴ میلیارد دلاری شرکت باسف آلمان در ایران در حد اعلام آمادگی است و باید زمینه‌های لازم برای جذب این مشارکت از سوی دولت و فعالان صنعت پتروشیمی کشور فراهم شود. شایان ذکر است فضای مطلوب کسب‌وکار، ثبات مقررات و امنیت سرمایه‌گذاری از عوامل مؤثر در شاخص ریسک سرمایه‌گذاری است که دولت موظف است اقدامات لازم برای کاهش ریسک سرمایه‌گذاری کشور و جذب سرمایه‌گذاری خارجی از جمله اصلاح قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی را انجام دهد.

